

УДК 582.4/5:712.41:502.75(477.74-20)

О.М. Попова, В.О. Кузнецов, Л.П. Осадча

ДЕНДРОФЛОРА ПАРКІВ-ПАМ'ЯТОК САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА МІСТА ОДЕСИ

Попова Е.Н., Кузнецов В.А., Осадчая Л.П. Дендрофлора парков-памятников садово-паркового искусства города Одессы // Науч. зап. Гос. природоведч. музея. – Львов, 2007. – Вып. 23. – С. 145-156.

Дендрофлора десяти охраняемых парков Одессы включает 232 вида сосудистых растений, относящихся к 117 родам и 55 семействам (122 вида деревьев, 97 – кустарников, 9 – лиан, 2 – полукустарников). Наиболее богаты роды *Cotoneaster* (11 видов), *Acer* (7), *Fraxinus* (7), *Abies* (6), *Rosa* (6), *Ulmus* (6), *Spiraea* (6), *Juniperus* (5), *Quercus* (5), *Populus* (5). Растения завезены из Европы (28,9%), Восточной Азии (35,3%), Северной Америки (18,5%), Средиземноморья (21,6%). 12 видов представлены во всех парках, 89 видов сосредоточены только в одном парке. Наиболее богата дендрофлора в парке «Студенческий», самая бедная – в парке им. Котовского.

Popova, E., Kuznetsov, V., Osadchaja, L. Dendroflora of the parks-monuments of landscape architecture and horticultural art in the city of Odessa // Proc. of the State Nat. Hist. Museum. – Lviv, 2007. – 23. – P. 145-156.

Dendroflora of the ten protected parks in Odessa includes 231 vascular plants from 117 genera and 55 families (122 tree species, 97 – frutecses, 9 lianes, 2 semifrutecses). The richest genera are *Cotoneaster* (11 species), *Acer* (7), *Fraxinus* (7), *Abies* (6), *Rosa* (6), *Ulmus* (6), *Spiraea* (6), *Juniperus* (5), *Quercus* (5), *Populus* (5). They are from the Europe (28,9%), E.Asia (35,3%), N.America (18,5%), the Medditerranean countries (21,6%). 12 species grow in the all parks, 89 species – only in the one park. The richest dendroflora is in the “Stunetsky” park, the poorest – in the park of Kotovski (on sand).

Одеса – найбільше місто на півдні України. Його площа становить майже 14 тис. га. Тут розташовано понад 120 парків, садів, скверів. Десять з них належать до складу природно-заповідного фонду області як парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення. Дендрофлора парків Одеси є найбагатшою у південній підзоні степу порівняно з іншими містами [8].

Для Одеси і області, як і для всього півдня України, актуальним є виявлення різноманітності дендрофлори на територіях, що охороняються, у т.ч. і таких, які штучно створені людиною. Раніше дендрофлора парків вивчалась фрагментарно, є публікації стосовно всіх парків загалом [8] або лише окремих парків [1, 16, 20], до того ж ці дані застаріли. Тому складання достовірних списків видового складу деревно-чагарникових порід парків, що знаходяться під особливою охороною, є одним з першочергових завдань.

З іншого боку, формування екологічно ефективних та антропоотолерантних біоценозів у сучасних великих містах потребує підбору асортименту стійких до урбанізованого середовища рослин [9]. До того ж в екстремальних умовах останніх 10-15 років, коли фінансування зеленого будівництва практично не відбувалось, в урболандшафтах міста збереглися найстійкіші екземпляри, які можна використовувати як маточники для місцевих розсадників.

Метою роботи було виявлення сучасного видового складу дендрофлори парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення м. Одеси.

Матеріал і методика досліджень

Заповідні парки створювались у різні часи, вони відрізняються стилем, у якому були закладені, рельєфом, ґрунтовими та іншими умовами, мають різну площу. Нижче наведена їх коротка характеристика на основі літературних даних.

Міський сад (інша назва – парк „Міський сад” [18]), створений до 1803 р. в центрі міста на площі близько 2,5 га [11]. Зараз він займає 1,86 га. Тут були побудовані великий басейн, садова альтанка, скульптурні групи левів та різні споруди паркової архітектури малих форм. Раніше тут зафіксовані „вікові дерева бундука, старі платани, тополя канадська і самаркандська, а також липа срібляста, величні каштани, софори, каркас, чемиш, чекалкін горіх тощо; всього близько 40 порід” [11, с. 114]. У складі колекції також фіксувались вікові дуби, липи, тополі [14], екзоти (каркас південний, іудине дерево тощо) [18].

Парк ім. Т.Г. Шевченка засновано у 1875 р. на площі близько 85 га на мальовничих схилах понад морем [11]. Зараз його територія складає 50,6 га. Тут розташовані різні атракціони, стадіон, кінотеатр, обеліск Невідомому матросу. В парку створені алеї з різних порід, суцільні живоплоти, бордюри і шпалери, тіністі та ажурні групи, ліски, квіткові партери. У складі насаджень понад 60 порід [11]. За іншими даними, тут зростає більше ніж 80 порід [14, 18].

Парк „Дюківський” (парк Перемоги [11], парк „Перемога” [18], Перемога [14]) створений на місці дачі дюка де Ришельє у другій половині XIX ст., на площі близько 40 га [12]. Зараз він займає 28,1 га [10, 14, 18]. У парку є павільйони, альтанки, два ставки. Він має досить цікавий і різноманітний склад насаджень, кількість порід в якому перевищувала 30 [11]. За іншими даними, тут росте більше ніж 60 видів дерев та кущів [14, 18].

Дендропарк Перемоги (дендропарк ім. Леніна [19], парк ім. Леніна [14], парк-дендрарій ім. Леніна [11]) закладено в курортній зоні міста у ландшафтному стилі в 1950 р. на площі близько 50 га [12]. Зараз він займає територію 51,6 га [10, 14, 18]. У парку була створена система ставків з фонтанами, островами, містками. У 1969 р. тут було висаджено близько 500 порід [11]. За іншими даними, у колекції парку – близько 75 видів та порід [14, 20].

Парк ім. Ленінського комсомолу засновано у повоєнні роки на площі близько 35 га [11] у промисловій зоні міста. Зараз його територія становить 26,7 га [10, 14, 18]. Тут також були збудовані павільйони, асфальтові доріжки, вхідні брами. У складі насаджень були досить поширені біла акація, софора, росли також платани, клени, сосна кримська, каштан, різні тополі тощо [11]. Тут росте більше ніж 50 видів, у т.ч. екзоти [14, 18].

Парк ім. Котовського (Лузанівський) засновано наприкінці XIX ст. на піщаному пересипу Куяльницького лиману вздовж морського узбережжя на площі близько 20 га [12]. Зараз він займає 16,8 га [10, 14, 18]. З парком межують великі Лузанівські пляжі. У насадженнях зафіксовані різні дерева і кущі, всього близько 30 порід. Досить поширені були, зокрема, біла акація, шовковиця, лох, тамарикс, бузок, золотиста смородина, аморфа, біота, віргінський яловець [11]. За іншими даними, основні породи парку – лох, тополя біла, гледичія [14, 18].

Парк санаторію ім. Чкалова (парк ім. Чкалова [14]) закладено у ландшафтному стилі у 1867 г. [14, 18] на рівному плато поблизу берега моря на

площі близько 20 га [12]. Раніше тут була дача міського голови Маразлі. Зараз парк займає 18,0 га [10]. Тут багато архітектурних споруд, є спортивний комплекс, літній кінотеатр, скульптурні прикраси тощо. У насадженнях нараховувалось близько 50 порід, серед них старі, майже вікові платани, гайки кримської сосни, окремі вікові дерева дуба, річкового кедра, тиса, бундука, мильного дерева тощо. [11]. За іншими даними, тут зростає більше ніж 80 видів дерев та кущів [14, 18].

Парк санаторію «Аркадія» (парк «Аркадія» [18], Аркадія [14], парк при тубсанаторії [11]) заснований у 70-і роки XIX ст. на площі близько 15 га, яка збереглася за ним і нині 15 га [10, 14]. Тут є декілька архітектурних комплексів і споруд паркової архітектури малих форм. За літературними даними, раніше у цьому парку зростали цінні дерева, зокрема старі пірамідальні дуби, рідкісні липи, платани, маклюра, мильне дерево, віргілія жовта, горіх чорний, тис, кінський каштан тощо; всього близько 50 порід [11].

Парк „Студентський” (дендропарк «Студентський» [18], парк Студентський [10]) закладено у 1977 р. на площі 7,6 га співробітниками та студентами Одеського технікуму газової та нафтової промисловості на території, що належить навчальному закладу, на межі старої та нової міської забудови. Раніше в колекції налічувалось більше ніж 230 видів високодекоративних рослин [14, 18].

Парк „Юннатський” існує на території Одеського гуманітарного центру позашкільної освіти (раніше – Обласної станції юних натуралістів), парк закладений не пізніше 1900 р., він займає 1,2 га. Тут вирощуються різні види дерев, які використовуються під час занять та для дослідів.

Всі перелічені парки (крім двох останніх) були віднесені до природно-заповідного фонду області рішенням Одеської обласної ради народних депутатів у 1972 р., «Студентський» отримав відповідний статус у 1984 р., «Юннатський» – у 1997 р.

Перші шість парків є об'єктами загального користування, останні чотири – це відомчі (насадження обмеженого користування). Всі ці парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва створені на ділянках, де природна деревно-чагарникова рослинність була відсутня.

Протягом 2002-2005 рр. нами була ретельно обстежена територія кожного парку. Визначення живого та гербарного матеріалу проводили за загальноприйнятою методикою з використанням відповідної літератури [2-6, 15 та ін.]. Обсяг дендрофлори наведено у розумінні М.А. Кохна [7], хоча деякі види (*Jussia filamentosa*, *Lavandula angustifolia*, *Vinca minor*) вважаються трав'яними багаторічниками [15]. Назви рослин наведені за М.А. Кохном [7], у випадку відсутності видів в даному зведенні – за С.Л. Мосякіним та М.М. Федорончуком [23].

Результати досліджень

Як виявлено у процесі досліджень, розмаїття заповідних парків м. Одеси включає 231 вид деревно-чагарникових рослин (табл. 1). Це становить 35% загального дендрологічного багатства Одеської області. Вони відносяться до 117 родів, 55 родин, 37 порядків, 5 класів, 2 відділів. Серед них нараховується 33 види голонасінних та 198 – покритонасінних рослин.

Таблиця 1

Видовий склад дендрофлори заповідних парків м. Одеси

Назва виду	Парки										Кількість парків, де зафіксовано вид
	Перемоги	Ім. Т.Г. Шевченка	Санаторію "Аркадія"	Санаторію ім. Чкалова	Ім. Ленінського комсомолу	«Дюківський»	Ім. Котовського	«Студентський»	«Юннатський»	Міський сад	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>Abies alba</i> Mill.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>A. balsamea</i> (L.) Mill.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>A. cephalonica</i> Loud.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>A. cilicica</i> Carr.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>A. nordmanniana</i> (Stev.) Spach.	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	2
<i>A. numidica</i> De Lennoy	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	2
<i>Acer campestre</i> L.	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	5
<i>A. monspesulanum</i> L.	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	3
<i>A. negundo</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	8
<i>A. platanoides</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>A. pseudoplatanus</i> L.	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	8
<i>A. saccharinum</i> L.	+	-	-	+	+	+	-	+	-	-	5
<i>A. tataricum</i> L.	+	+	-	-	+	-	+	-	-	+	5
<i>Adelia neo-mexicana</i> Ktze	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>Albizia julibrissin</i> Durazz.	+	+	+	-	-	-	-	+	+	-	5
<i>Amorpha fruticosa</i> L.	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
<i>Amygdalus communis</i> L.	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	2
<i>Aralia mandshurica</i> Rupr. et Maxim.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>Armeniaca vulgaris</i> Mill.	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	7
<i>Berberis julianae</i> Schneid.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>B. thunbergii</i> DC.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>B. vulgaris</i> L.	+	+	-	+	-	-	+	+	+	+	7
<i>Betula pendula</i> Roth.	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	8
<i>Brussonetia papyrifera</i> (L.) Vent	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>Buddleja alternifolia</i> Maxim.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>B. davidi</i> Franch.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	2
<i>Buxus sempervirens</i> L.	+	+	-	+	-	+	-	+	+	+	7
<i>Calocedrus decurrens</i> (Norr.) Florin.	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	3
<i>Calycanthus floridus</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>C. occidentalis</i> Hook. et Arn.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>Campsis radicans</i> (L.) Seem.	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	2
<i>Caragana arborescens</i> Lam.	+	+	-	+	-	+	+	-	-	-	5
<i>Carpinus betulus</i> L.	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	2
<i>C. orientalis</i> Mill.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Catalpa bignonioides</i> Walt.	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+	6
<i>C. ovata</i> G.Don.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>C. speciosa</i> Ward.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Cedrus atlantica</i> Manetti	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	2
<i>C. deodara</i> (D.Don) G. Don.f.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>C. libani</i> A. Rich.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Celtis australis</i> L.	-	+	+	+	-	-	+	-	-	-	4
<i>C. caucasica</i> Willd.	-	-	+	+	+	-	-	-	-	-	3
<i>C. occidentalis</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>C. pumila</i> Pursh	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench.	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	7
<i>C. tomentosa</i> (Thunb.) Wall.	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-	2
<i>C. vulgaris</i> Mill.	-	+	+	+	-	+	-	+	+	-	6
<i>Cercis canadensis</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>C. siliquastrum</i> L.	+	+	-	-	-	-	-	+	+	+	5
<i>Chaenomeles japonica</i> (Thunb.) Lindl.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Cladrastis lutea</i> (Michx.) C.Koch	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Clematis vitalba</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>Colutea arborescens</i> L.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Cornus mas</i> L.	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	2
<i>Corylus americana</i> Marsh.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Cotinus coggygria</i> Scop.	+	+	-	-	+	-	-	+	+	-	5
<i>Cotoneaster acutifolius</i> Turcz.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>C. divaricatus</i> Rehd. Et Wils.	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	4
<i>C. franchetii</i> Bois.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>C. hebeophyllus</i> Diels	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>C. horizontalis</i> Decaisne	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>C. insignis</i> Pojark.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>C. lucidus</i> Schlecht.	+	+	-	+	-	+	-	+	-	-	5
<i>C. meyeri</i> Pojark.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>C. saxatilis</i> Pojark.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>C. shansiensis</i> Flinck et Hylmo	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-	3
<i>C. zabelii</i> C. K. Schneider	+	+	-	+	+	+	-	+	+	-	7
<i>Crataegus flava</i> Ait.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>C. kyrtostyla</i> Fingern.	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>C. monogyna</i> Jacq.	+	-	-	-	+	+	+	-	+	-	5
<i>Cupressus arizonica</i> Greene	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	2
<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	3
<i>Deutzia lemoinei</i> Lemoine	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>D. scabra</i> Thunb.	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	2
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	5

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>Ephedra procera</i> (Fisch. et Mey.) Aschers et Graebn.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Eucommia ulmoides</i> Oliv.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Euonymus europaea</i> L.	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	3
<i>E. japonica</i> Thunb.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	3
<i>Exochorda korolkovii</i> Lav.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>E. racemosa</i> (Lindl.) Rehd.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>E. tianschanica</i> Gontsch.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Ficus carica</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>Fontanesia fortunei</i> Carr.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	1
<i>Forsythia intermedia</i> Zab.	+	+	-	+	-	-	-	+	+	-	5
<i>F. europaea</i> Deg. et Bald.	-	-	+	+	-	-	-	+	-	-	3
<i>F. suspensa</i> (Thunb.) Vahl.	-	-	-	+	-	-	-	+	+	-	3
<i>F. viridissima</i> Lindl.	+	+	-	+	-	-	-	-	+	+	5
<i>Fraxinus americana</i> L.	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	2
<i>F. angustifolia</i> Vahl.	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	1
<i>F. excelsior</i> L.	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	8
<i>F. lanceolata</i> Borkh.	+	+	+	-	+	-	+	-	-	-	5
<i>F. ornus</i> L.	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	2
<i>F. oxycarpa</i> Willd.	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	2
<i>F. sogdiana</i> Bge	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Ginkgo biloba</i> L.	+	-	-	-	-	-	+	+	+	-	4
<i>Gleditsia triacanthos</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>Gymnocladus dioica</i> (L.) C. Koch.	+	-	+	-	-	-	-	+	-	+	4
<i>Hedera colchica</i> C. Koch	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>H. helix</i> L.	-	+	-	+	-	+	-	-	-	+	4
<i>Hibiscus syriacus</i> L.	-	+	-	+	-	-	-	+	-	+	4
<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Ilex aquifolium</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Jucca filamentosa</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>Juglans mandshurica</i> Maxim.		-	-	-	+	-	-	-	-	-	1
<i>J. nigra</i> L.	+	-	-	-	-	-	-	-	+	-	2
<i>J. regia</i> L.	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	9
<i>Juniperus communis</i> L.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>J. excelsa</i> Bieb.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>J. pseudosabina</i> Fisch. et Mey.	+	+	-	-	-	-	-	+	-	-	3
<i>J. sabina</i> L.	+	-	+	+	-	+	-	+	-	-	5
<i>J. virginiana</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	9
<i>Kerria japonica</i> (L.) DC.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>Koelreuteria paniculata</i> Laxm.	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	8
<i>Kolkwitzia amabilis</i> Graebn.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Laburnum anagyroides</i> Medic.	+	+	-	+	+	+	-	+	-	-	6
<i>Lavandula spica</i> L.	+	-	-	-	+	-	-	-	+	-	3
<i>Ligustrum vulgare</i> L.	+	+	-	+	+	+	+	-	-	-	6
<i>Lonicera fragrantissima</i> Lindl. ex Paxt.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>L. maakii</i> (Rupr.) Maxim.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>L. pallasii</i> Ledeb.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>L. tatarica</i> L.	+	+	-	+	+	+	-	-	+	-	6
<i>Lycium barbatum</i> L.	+	+	-	+	+	-	-	-	+	-	5
<i>Maclura pomifera</i> (Raf.) Schneid.	-	+	+	-	-	-	-	-	+	+	4
<i>Magnolia kobus</i> DC.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>M. x soulandiana</i> Soil.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Mahonia aquifolia</i> Nutt.	+	+	-	-	-	+	-	+	+	+	6
<i>Malus baccata</i> (L.) Borkh.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>M. domestica</i> Borkh.	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	9
<i>M niedzwetskyana</i> Diek.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>M. prunifolia</i> (Willd.)	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Mespilus germanica</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Metasequoia gliptostroboides</i> Hu et Cheng	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Morus alba</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>Padus avium</i> Mill.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>P. mahaleb</i> (L.) Borkh.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>P. serotina</i> (Ehrh.) Agardh.	+	+	-	+	+	+	-	+	-	-	6
<i>P. virginiana</i> (L.) Mill.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Paeonia suffruticosa</i> Andr.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>Parrotia persica</i> C. A. Mey	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Parthenocissus quinquefolia</i> (L.) Planch.	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	9
<i>P. tricuspidata</i> (Sieb. et Zucc.) Planch.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	2
<i>Paulownia fortunei</i> Hemsl	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>P. tomentosa</i> (Thunb.) Steud.	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	3
<i>Persica vulgaris</i> Mill.	+	+	+	-	-	+	-	+	-	-	5
<i>Philadelphus coronarius</i> L.	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	8
<i>Picea abies</i> (L.) Karst.	+	+	+	+	-	+	-	-	+	+	7
<i>P. glauca</i> (Moench) Voss.	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	2
<i>P. pungens</i> Engelm.	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	8
<i>Pinus nigra</i> Arn.	-	-	+	+	+	-	-	-	+	-	4
<i>P. pallasiana</i> D. Don.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>P sylvestris</i> L.	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	3
<i>P. wallichiana</i> A.B.Jacks.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>Platanus acerifolia</i> Willd.	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	2
<i>P. occidentalis</i> L.	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	8
<i>P. orientalis</i> L.	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	2
<i>Platyclusus orientalis</i> (L.) Franco	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>Polygonum baldschuanicum</i> Reg.	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	3
<i>Populus alba</i> L.	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+	8
<i>P. bolleana</i> Lauche	+	+	-	-	-	+	+	+	-	+	6
<i>P. deltoides</i> Marsh.	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	1
<i>P. italica</i> (du Roi) Moench	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-	6
<i>P. simonii</i> Carr.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	2
<i>Prunus divaricata</i> Ledeb.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>P. domestica</i> L.	-	+	+	-	+	-	-	-	+	-	4
<i>Pseudotsuga menziesii</i> (Mirb.) Franco	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	3
<i>Pyrus communis</i> L.	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	3
<i>Quercus castanaefolia</i> C. A. Mey	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>Q. macranthera</i> Fisch. Et Mey.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Q. macrocarpa</i> Michx.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Q. robur</i> L.	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+	7
<i>Q. rubra</i> L.	+	+	-	-	+	-	-	-	+	-	4
<i>Rhamnus cathartica</i> L.	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
<i>Rhodotypos kerrioides</i> Sieb. ex Zucc.	+	-	-	-	+	-	-	+	-	-	3
<i>Ribes aureum</i> Pursh	+	-	-	-	-	-	+	-	+	-	3
<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>R. viscosa</i> Vent.	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	1
<i>Rosa alba</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>R. canina</i> L.	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	8
<i>R. chinensis</i> Jacq.	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	8
<i>R. klukii</i> Bess.	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>R. micrantha</i> Smith	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>R. multiflora</i> Thunb.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Rubus caesius</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>R. idaeus</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>Salix alba</i> L.	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	6
<i>S. capraea</i> L.	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	1
<i>Sambucus nigra</i> L.	+	+	-	+	+	+	-	-	+	-	6
<i>Securinega suffruticosa</i> (Pall.) Rehd.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Sequojadendron giganteum</i> Lindl.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Sorbaria sorbifolia</i> (L.) A. Br.	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	3
<i>S. tomentosa</i> (Lindl.) Rehd.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>Sorbus aucuparia</i> L.	-	-	+	-	-	+	-	-	-	+	3
<i>Spiraea bumalda</i> Burv.	+	-	+	-	-	+	-	+	+	-	5
<i>S. cantoniensis</i> Lour.	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	2
<i>S. nipponica</i> Maxim.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>S. trichocarpa</i> Nakai	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>S. vanhouttei</i> (Briot.) Lab.	+	+	-	+	+	+	-	+	+	-	7
<i>Staphylea pinnata</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	1
<i>Styphnolobium japonicum</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>Swida alba</i> (L.) Opiz.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
<i>S. sanguinea</i> (L.) Opiz.	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	6
<i>Symphoricarpus albus</i> (L.) Blake	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-	5
<i>S. orbicularis</i> Moench.	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-	2
<i>Syringa persica</i> L.	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	3
<i>S. vulgaris</i> L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
<i>Tamarix ramosissima</i> Ledeb.	+	-	-	-	+	+	+	-	-	-	4
<i>Taxus baccata</i> L.	+	+	+	+	-	-	-	+	+	-	6
<i>T. cuspidata</i> Sieb. Et Zuss.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Thuja occidentalis</i> L.	+	+	+	-	-	+	-	+	-	-	5
<i>Th. plicata</i> D. Don.	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	2
<i>Tilia cordata</i> Mill.	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	9
<i>T. europaea</i> L.	+	-	-	+	+	+	-	-	+	-	5
<i>T. platyphyllos</i> Scop.	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+	3
<i>T. tomentosa</i> Moench.	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+	7

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>Ulmus androssovii</i> Litv.	+	+	-	+	+	-	+	-	+	-	6
<i>U. glabra</i> Huds.	+	+	+	-	-	+	-	+	-	+	6
<i>U. laevis</i> Pall.	+	+	-	+	-	-	+	-	-	+	5
<i>U. minor</i> Mill.	+	+	-	+	+	+	+	-	+	-	7
<i>U. pumila</i> L.	+	+	-	-	+	+	+	-	+	+	7
<i>U. suberosa</i> Moench.	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
<i>Viburnum lantana</i> L.	+	+	-	-	+	-	-	+	+	-	5
<i>V. opulus</i> L.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>V. rhytidophyllum</i> Hemsl.	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	2
<i>Vinca minor</i> L.	+	-	+	-	-	-	-	-	+	-	3
<i>Vitis vinifera</i> L.	-	-	+	+	-	+	-	-	+	+	5
<i>Wisteria chinensis</i> (Sims.) Sweet.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	2
<i>Xanthoxylum alatum</i> Roxb.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
<i>Zelcowa serrata</i> (Thunb.) Makino	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	1
Всього:	110	92	66	79	73	66	41	129	94	51	

У систематичному відношенні значно переважають представники родини *Rosaceae* (55 видів, 23,8% всього складу), *Pinaceae* (17 видів, 7,4%), *Oleaceae* (16 видів, 6,9%), *Caprifoliaceae*, *Ulmaceae* (по 11 видів, 4,7%), *Cupressaceae* (10 видів, 4,3%), *Fabaceae* (9 видів, 3,9%). Родини *Aceraceae* та *Salicaceae* містять по 7 видів, *Fagaceae* – 5. П'ять родин містять по 4 види, чотири родини – по 3, вісім – по 2, 25 родин – по одному виду.

Найбагатшими родами є *Cotoneaster* (11 видів), *Acer* (7), *Fraxinus* (7), *Abies* (6), *Rosa* (6), *Ulmus* (6), *Spiraea* (6), *Juniperus* (5), *Quercus* (5), *Populus* (5 видів). Вісім родів містять по 4 види, десять родів – по 3, 19 – по два, та 68 родів – по одному виду.

Дендрологічна різноманітність заповідних парків Одеси представлено 123 видами дерев, 97 – кущів, 9 – ліан та 2 – напівкущів.

Географічне походження видів обмежене Європою, Азією, Північною Америкою та Північною Африкою. 82 види (35,3%) завезені з Азії (переважно з Китаю та Японії), 43 (18,5%) – з Північної Америки, 33 види (14,2%) мають природні ареали одночасно в Європі та Азії, 34 (14,7%) розповсюджені лише у Європі. 15 рослин (6,5%) є гібридами або їх походження не встановлено через давність культури.

Відповідно до флористичного районування Земної кулі А.Л. Тахтаджяна [19], більшість знайдених у парках рослин походить з Циркумбореальної області (66 видів, 28,4%). Більшість видів завезена з інших флористичних областей Голарктичного царства: з Ірано-Туранської (63 види, 27,2%), Середземноморської (50 видів, 21,6%), Східноазійської (39 видів, 16,8%), Атлантично-Південноамериканської (30 видів, 12,3%) областей.

Одеська область охоплює південний захід лісостепової та степової зони України [17]. У природних фітоценозах на цій території трапляються лише 38 видів (16,5%) з наведеного списку, у байрачних лісах степової зони – 22 види (9,6%). Таким чином, у складі дендрофлори парків інтродукованих видів набагато більше, ніж аборигенних.

Їх співвідношення становить відповідно 16 та 84%, аборигенних та інтродукованих в степову зону – 10 та 90%. Це майже відповідає даним М.А. Кохна та ін. [8].

Розподіл видів по парках нерівномірний. В усіх з них трапляються лише 12 видів: *Acer platanoides*, *Aesculus hippocastanum*, *Ailanthus altissima*, *Celtis occidentalis*, *Gleditsia triacanthos*, *Morus alba*, *Pinus pallasiana*, *Platycladus orientalis*, *Prunus divaricata*, *Robinia pseudoacacia*, *Styphnolobium japonicum*, *Syringa vulgaris*. Переважно це види, які добре натуралізувалися і існують без допомоги людини. Майже в усіх парках (8-9) знайдено 16 видів, дуже часто (у 6-7 парках) трапляються 27 видів, у п'яти парках – 23 види, в чотирьох – 11 видів, у трьох – 23 види, у двох – 33 види, тільки в одному з десяти парків відмічено 86 видів. Для останніх перспективи тривалого існування є проблематичними, тому що вони зростають лише на одній заповідній території.

Порівняння кількісного складу дендрофлори парків наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняння заповідних парків м. Одеси

Парк	Площа, га	Число видів					Доля голонасінних, %	Співвідношення дерев та кущів
		Загальне	Голонасінних	Покритонасінних				
				дерев	кущів	ліан		
Дендропарк Перемоги	51,6	110	18	54	36	2	16,4	1,5
Парк ім. Шевченка	50,6	92	9	55	25	3	9,8	2,5
Парк санаторію «Аркадія»	15	65	9	44	9	3	13,8	5,0
Парк санаторію ім. Чкалова	18	79	12	39	24	4	15,2	1,7
Парк ім. Ленінського комсомолу	26,7	73	6	44	22	1	8,2	2,0
«Дюківський сад»	28,1	66	8	35	20	3	12,1	1,8
Парк ім. Котовського	16,8	41	3	26	11	1	7,3	2,5
Парк «Студентський»	7,6	129	22	50	54	3	17,1	0,9
«Юннатський»	1,2	94	16	32	41	5	17,0	0,8
„Міський сад”	1,86	51	4	30	12	5	7,8	2,5
Всього:	217,46	231	33	97	93	9	14,3	1,0

Примітка: співвідношення дерев та кущів підраховано для голонасінних та покритонасінних рослин разом.

Найбільша видова різноманітність дендрофлори зафіксована у парку „Студентський” (129 видів), найменша – у парку ім. Котовського (41). Незначна кількість видів в останньому, очевидно, пояснюється специфічними едафічними умовами та практично повною відсутністю догляду за рослинами.

Число видів у відомчих парках варіює від 65 (парк санаторію «Аркадія» до 129 («Студентський»), при середньому видовому багатстві 72, в парках загального

користування воно змінюється від 41 (парк ім. Котовського) до 110 (дендропарк Перемоги), при середньому – 90 видів. Таким чином, дендрофлора парків обмеженого користування у середньому майже на 20 видів багатша, ніж у парках загального користування.

В окремих парках кількість видів голонасінних рослин змінюється від 3 (парк ім. Котовського) до 22 видів («Студентський»), покритонасінних дерев – від 26 (парк ім. Котовського) до 55 (парк ім. Шевченка), кущів – від 9 (парк санаторію «Аркадія») до 54 («Студентський»), ліан – від 1 (парки ім. Котовського та Ленінського комсомолу) до 5 („Міський сад” та «Юннатський»).

Окремо необхідно відзначити види, які охороняються в межах природних ареалів. До Червоної книги України [21] занесені *Taxus baccata* (знайдений у 6 парках) та *Staphylea pinnata* L. (зростає у 1 парку). До Червоного списку Міжнародної Спілки охорони природи і природних ресурсів [13, 22] включено 9 видів. З них в усіх парках трапляється *Platycladus orientalis*, у 5 парках – *Cotoneaster lucidus*, у 4 – *Ginkgo biloba*, в 1 парку („Студентському”) – *Abies cephalonica*, *Calycanthus occidentalis*, *Eucommia ulmoides*, *Kolkwitzia amabilis*, *Metasequoia gliptostroboides*, *Sequojadendron giganteum*.

Висновки

Дендрофлора десяти парків-пам'яток садово-паркового мистецтва м. Одеси налічує 231 вид. Вони належать до 117 родів, 55 родин, 37 порядків, 5 класів, 2 відділів. Це становить 35% загального дендрологічного багатства Одеської області.

Провідними родинами є *Rosaceae* (55 видів), *Pinaceae* (17), *Oleaceae* (16), *Caprifoliaceae*, *Ulmaceae* (по 11), *Cupressaceae* (10), *Fabaceae* (9), *Aceraceae*, *Salicaceae* (по 7), *Fagaceae* (5 видів).

Найбагатшими родами є *Cotoneaster* (11 видів), *Acer* (7), *Fraxinus* (7), *Abies* (6), *Rosa* (6), *Ulmus* (6), *Spiraea* (6), *Juniperus* (5), *Quercus* (5), *Populus* (5 видів).

Серед життєвих форм переважають дерева (53,2%), кущі становлять 42,0%, ліани – 3,9%.

Автохтонні для степової зони види складають лише 10,0%, з аллохтонних переважають рослини ірано-туранського, циркумбореального, середземноморського, східноазійського, атлантично-південно-американського походження.

До складу дендрофлори входять 11 видів, що охороняються в межах природних ареалів: *Abies cephalonica*, *Calycanthus occidentalis*, *Cotoneaster lucidus*, *Eucommia ulmoides*, *Ginkgo biloba*, *Kolkwitzia amabilis*, *Metasequoia gliptostroboides*, *Platycladus orientalis*, *Sequojadendron giganteum*, *Staphylea pinnata*, *Taxus baccata*,

Багатство дендрофлори парків варіює від 41 до 129 видів. Найбільш розповсюдженими є лише 12 інтродукованих видів, що добре натуралізувалися. Представники 89 видів зростають лише в одному парку, це викликає стурбованість щодо їх збереження у дендрофлорі.

Таким чином, найбагатшим і найціннішим серед усіх парків м. Одеси, що знаходяться під особливою охороною, є парк „Студентський”. У порівнянні з ним відкриваються значні перспективи у збільшенні асортименту декоративних дерев і кущів у інших парках.

В той же час, в Одесі є багато інших загальнодоступних та відомчих парків з досить багатою і цінною дендрофлорою, які поки ще не включені до природно-заповідного фонду області. Низький відсоток заповідної території у місті (1,6%)

робить актуальним розширення переліку об'єктів, що охороняються, за рахунок цих перспективних для заповідання територій.

1. Арефьева А.К. Древесные насаждения Хаджибеевско-Куяльницкой пересыпи и вопрос озеленения ее // Тр. Одесского гос. ун-та им. И.И. Мечникова. – 1956. – Т. 146, вып. 4. – С. 99-101.
2. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Голонасінні. Довідник. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 241 с.
3. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Ч. 1. Довідник. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – 448 с.
4. Деревья и кустарники СССР. – М.-Л. – Изд-во АН СССР, 1949. – 1962. – Т. 1-6.
5. Деревья и кустарники, культивируемые в Украинской ССР. Покрытосеменные. Справочник. – К.: Наук. думка, 1986. – 720 с.
6. Деревья и кустарники. Покрытосеменные: Справочник. – К.: Наук. думка, 1974. – 591 с.
7. Кохно М.А. Каталог дендрофлоры Украины. – Київ: Фітосоціоцентр, 2001. – 72 с.
8. Кохно М.А., Кузнецов С.І., Дорошенко О.К., Чуприна П.Я., Пасічний А.О. Дендрофлора міст півдня України // Укр. ботан. журн. – 1983. – Т. 40, № 5. – С. 12-14.
9. Лаптев О.О. Інтродукція та акліматизація рослин з основами озеленення. – Київ: Фітосоціоцентр, 2001. – 128 с.
10. Леоненко В.Б., Стеценко М.П., Возний Ю.М. Додаток до атласу об'єктів природно-заповідного фонду України. – Київ: Вид.-поліграф. центр “Київський університет”, 2003. – 142 с.
11. Липа О.Л., Федоренко А.П. Заповідники та пам'ятки природи України. – Київ: Урожай, 1969. – 187 с.
12. Лыпа А.Л. Дендрологические богатства Украинской ССР и их использование // Озеленение населенных мест. – К.: Изд-во Академии архитектуры УССР, 1952. – С. 11-521.
13. Мосякін С.Л. Рослини України у світовому Червоному списку // Укр. ботан. журн. – 1999. – Т. 56, № 1. – С. 76-88.
14. Одеська область // Природно-заповідний фонд Української РСР. – Київ: Урожай, 1986. – С. 107-111.
15. Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
16. Петрушенко В.В., Белов В.В., Чабан К.В., Шихалеева Г.М. Еколого-флористичний аналіз деревних насаджень паркових фітоценозів з застосуванням системи експертних оцінок // Й.К. Пачоський та сучасна ботаніка. – Херсон: Айлант, 2004. – С. 357-362.
17. Природа Одесской области. Ресурсы, их рациональное использование и охрана. – Киев-Одесса: Вища школа, 1979. – 144 с.
18. Реестр территорий и объектов природно-заповедного фонда Одесской области. – Одеса, 1988. – 39 с.
19. Тахтаджян А.Л. Флористические области Земли. – М.-Л.: Наука, 1986. – 248 с.
20. Товстуха Н.И., Петрушенко В.В., Шихалеева Г.Н., Бабинец С.Х. Хронология формирования ассортимента древесно-кустарниковой растительности в парках низовья Куяльницкого лимана // Наук. вісн. Чернівецького ун-ту. – Вип. 145: Біологія. – 2002. – С. 219-222.
21. Червона книга України. Рослинний світ. – К.: Наук. думка, 1996. – 608 с.
22. 1997 IUCN Red List of Threatened Plants // Edrs. Walter K.S. & H.G. Gillett. – Gland (Switzerland) and Cambridge (UK), 1998. – 862 pp.
23. Mosyakin S., Fedoronchuk M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. – Kiev: 1999. – 346 p.

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова,
e-mail: e_popova@ ukr.net; popova1954@yandex.ru